

„Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem”

2018, Nr 2(11)

DOI: 10.33674/220188

Wiktor MOŻGIN¹

Polska

GEPOLITYCZNY KONTEKST WOJNY HYBRYDOWEJ NA WSCHODZIE UKRAINY

(GEOPOLITICAL CONTEXT OF THE HYBRID WAR
IN THE EAST OF UKRAINE)

Abstrakt:

Wojna hybrydowa na wschodzie Ukrainy jest zjawiskiem destabilizującym sytuację społeczno-polityczną w całym regionie Europy Wschodniej. Konflikt między państwem ukraińskim a prorosyjskimi separatystami implikuje szereg bezpośrednio niewyjaśnionych kwestii z zakresu stosunków międzypaństwowych. W pracy przeprowadzono systemową analizę geopolitycznej gry toczonej między Stanami Zjednoczonymi a Federacją Rosyjską w stosunku do Ukrainy. Separatyzm na Ukrainie oraz towarzysząca mu secesja wschodnich regionów państwa jest realizowana zgodnie z założeniami rosyjskiej polityki skierowanej na odbudowę mocarstwowej pozycji Federacji Rosyjskiej na arenie międzynarodowej. Artykuł odwołuje się do teoretycznych oraz ideologicznych założeń geopolityki. Wynikiem przeprowadzonej analizy jest stwierdzenie, iż od kilku lat na Ukrainie kształtuje się sferę buforową w geopolitycznych rozgrywkach między Moskwą a Waszyngtonem. Wychodząc z założenia, iż wojna hybrydowa na wschodzie państwa ukraińskiego przybiera specyficzną, niewyjaśnioną dotychczas formę, w artykule podjęto próbę analizy tego zjawiska w kontekście geopolitycznej rywalizacji na linii Moskwa-Waszyngton.

Słowa kluczowe:

Geopolityka, rosyjski imperializm, konflikt ukraińsko-rosyjski, wojna hybrydowa, nowa zimna wojna.

¹ Mgr Wiktor Możgin, doktorant na kierunku Kulturoznawstwo na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Email: viktor1990@wp.pl

Abstract:

The hybrid war in the east of Ukraine is a phenomenon destabilizing the socio-political situation in the entire region of Eastern Europe. Conflict between the Ukrainian state and pro-Russian separatists implies a number of directly unexplained issues in the field of inter-state relations. The work involved a systematic analysis of the geopolitical game played between the United States and the Russian Federation in relation to Ukraine. Separatism in Ukraine and the accompanying secession of the eastern regions of the state is implemented in accordance with the assumptions of Russian policy aimed at the reconstruction of the superpower position of the Russian Federation on the international arena. The article refers to the theoretical and ideological assumptions of geopolitics. The result of the analysis is the statement that for several years in Ukraine is formed a buffer zone in the geopolitical competition between Moscow and Washington. Assuming that the hybrid war in the eastern part of the Ukrainian state takes on a specific, unexplained form, the article attempts to analyze this phenomenon in the context of a geopolitical rivalry on the Moscow-Washington line.

Keywords:

Geopolitics, Russian imperialism, the Ukrainian-Russian conflict, hybrid war, new cold war

Wstęp

Brytyjski minister spraw zagranicznych Henry John Temple w połowie XIX wieku wypowiedział słynne zdanie: „Wielka Brytania nie ma wiecznych sojuszników, ani wiecznych wrogów; wieczne są tylko interesy Wielkiej Brytanii i obowiązek ich ochrony”. Pragmatyczne myślenie władz brytyjskich nie jest wyjątkiem, bowiem każde państwo za cel nadrzędny swojej polityki uważa realizację interesów narodowych. Pojęcie interesu narodowego jest bardzo ogólne i wielowątkowe, co utrudnia jego jednoznaczne zdefiniowanie. Hermeneutyczne podejście w rozumieniu tego pojęcia skłania do powiązania kategorii interesu narodowego z retoryką polityczną konstruowaną przez rządzących państwami. Rosyjski dyplomata oraz badacz stosunków międzynarodowych Vadim Udalov wkomponowuje pojęcie interesu narodowego w sferę polityki zagranicznej prowadzonej przez państwo. Zostaje ono także obarczone przez niego klamrą subiektywizmu, gdyż wartościowanie i decydowanie o tym, co

jest priorytetowym zadaniem państwa, leży w gestii rządzących². Stanowi to egzemplifikację procesu ścierania się na arenie międzynarodowej różnych państwowych interesów.

Biorąc pod lupę koniec XX wieku, jako czas istotnych przemian na arenie międzynarodowej w kontekście relacji między poszczególnymi państwami, warto wskazać na dwa konkretne zjawiska – rozpad Związku Radzieckiego oraz odejście od bipolarnego układu³ stosunków międzynarodowych, na rzecz hegemonii Stanów Zjednoczonych. Priorytetem Waszyngtonu wówczas było wynegocjowanie takich warunków, żeby spadkobierczyni Związku Radzieckiego – Federacja Rosyjska – nie stanowiła zagrożenia dla amerykańskich interesów na całym świecie⁴. Bill Clinton w swojej polityce wobec Rosji kierował się przekonaniem, iż rządzący na Kremlu nie zaspokoili swoich postimperialnych ambicji. W związku z tym nie można było wykluczyć potencjonalnego dążenia przez Rosję do destabilizacji przestrzeni postsowieckiej. Dlatego jednym z głównych założeń polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych w tym okresie wobec państw Europy Wschodniej powstałych w wyniku rozpadu ZSRR, było udzielenie wsparcia w budowaniu niepodległych i demokratycznych struktur państwowych oraz powstrzymywanie ekspansjonistycznych poczynań Rosji w tym regionie⁵.

Początek lat 90. można określić mianem słabości politycznej Federacji Rosyjskiej na arenie międzynarodowej. Stery władzy przebywały w rękach osób otwartych na relacje z Zachodem. Prezydent państwa Borys Jelcyn, premier i minister finansów Jegor Gajdar oraz minister spraw zagranicznych Andriej Kozyriew, opierały swoją politykę na obowiązującej wówczas „doktrynie Kozyriewa” (od nazwiska wspomnianego powyżej ministra spraw zagranicznych A. Kozyrieva). Stanowiła ona egzemplifikację uległości Rosji wobec Zachodu. Fundamentalnym przesłaniem tego dokumentu był postulat pogodzenia się z

² V. Udalov, *National Interests and Conflict Reduction*, [w:] *Cooperative Security. Reducing Third World Wars*, red. I. W. Zartman, V. A. Kremenyuk, Nowy Jork 1995, ss. 65-69.

³ Bipolarność rozumiana jest w tym kontekście jako układ stosunków na arenie międzynarodowej, w której dominującą rolę odgrywają dwaj gracze – Stany Zjednoczone oraz Związek Radziecki. Układ ten polegał w głównej mierze na rywalizacji między tymi podmiotami oraz ich sojusznikami w kontekście walki gospodarczej, kulturowej oraz militarnej.

⁴ A. E. Stent, *America and Russia: Paradoxes of Partnership*, [w:] *Russia's Engagement with the West*, red. A. J. Motyl, B. A. Ruble, L. Shevtsova, Armonk 2005, ss. 259-261.

⁵ *Ibidem*, ss. 263-264.

hegemoniczną pozycją Stanów Zjednoczonych w budowaniu ładu pozimnowojennego oraz przyjęcie zasad i wartości panujących na Zachodzie⁶.

Uległość ta była jedynie złudzeniem, które kreowały władze na Kremlu w stosunku do swoich zachodnich partnerów. Rosja nigdy nie porzuciła ambicji bycia supermocarstwem na arenie międzynarodowej. Istotnym z punktu widzenia ekspansjonistycznej retoryki Moskwy było przywrócenie kontroli nad obszarem ówczesnego „imperium” radzieckiego. Polityka zagraniczna Federacji Rosyjskiej uległa radykalnej zmianie wraz z przyjściem do władzy Władimira Putina, bowiem miejsce komunistycznej ideologii zajęła geopolityka obudowana specyficznym rosyjskim imperializmem. Kształt polityki realizowanej przez Kreml wobec innych państw doskonale został określony przez brytyjskiego badacza stosunków międzynarodowych Janusza Bugajskiego, który stwierdził, że Rosja powróciła na arenę międzynarodową jako liczący się gracz z własną projekcją mocarstwowej tożsamości. Imperatywem polityki wobec Stanów Zjednoczonych jest podważanie ich mocarstwowego statusu oraz nawiązywanie ścisłej współpracy z krajami nieprzechylnie nastawionymi do Waszyngtonu, jak również umiejętne wykorzystywanie surowców energetycznych w celu zwiększenia swoich wpływów na obszarze byłego Związku Radzieckiego⁷.

Państwem, które odgrywa strategiczną rolę w tym regionie, jest Ukraina. Znaczenie Kijowa można rozplątywać odwołując się do dwóch różnych perspektyw – z jednej strony państwo ukraińskie jest niezbędnym elementem imperialnej układanki Kremla, a z drugiej – jest podporą dla stabilizacji i wolności w regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Właśnie o tym w 1997 r. przekonywał amerykański sekretarz stanu William S. Cohen podczas swojej wizyty w Kijowie. Stwierdził on, że Ukraina jest istotnym podmiotem wpływającym na stan bezpieczeństwa w Europie Wschodniej. Z kolei niestabilność panująca w tym państwie wywołana przemianami ustrojowymi, jest powodem do zawarcia pogłębionego partnerstwa pomiędzy Waszyngtonem a Kijowem. W. S. Cohen uzasadniał w ten sposób zaangażowanie Stanów Zjednoczonych w tym regionie⁸. Pragmatyczne podejście propagowane przez B. Clintona w stosunku do Ukrainy miało na celu nie tylko zagwarantowanie pomyślnego rozwoju pań-

⁶A. Hłarionow, *Doktrina Kozyriewa. Niesostojawszysia sojuz nowoj Rossii Zapadom*, livejournal.com, 21.11.2012, <<https://aillarionov.livejournal.com/474040.html?fbclid=Iw-AR3-qswHx4VK14b-BTWeq7GvojevLiRNoK6ai1CIJ5v8CKs-X0Xl8cquU0cdM>> (30.06.2018).

⁷J. Bugajski, *Cold Peace: Russia's New Imperialism*, Westport 2004, ss. 20-23.

⁸W. S. Cohen, *Remarks Prepared for Delivery by U. S. Secretary of Defense William S. Cohen Academy of the Armed Forces of Ukraine Kiev, Ukraine*, U. S. Department of Defense, 12.07.1997, <<http://archive.defense.gov/Releases/Release.aspx?ReleaseID=1347>> (30.06.2018).

stwa ukraińskiego, lecz także poskromienie ekspansjonistycznej polityki Krem-la.

Federacja Rosyjska sceptycznie odniosła się do proklamowanego w 1991 r. przez ukraińską Radę Najwyższą aktu niepodległości państwa⁹. Amerykański badacz stosunków międzynarodowych z Uniwersytetu w Pittsburgh Ilya Prizel zwracał uwagę, iż pojawienie się na politycznej mapie świata niepodległej Ukrainy było ciosem dla narodowej rosyjskiej autopercepcji¹⁰. Państwo ukraińskie, jak uważają rządzący na Kremlu, jest częścią wielkiej Rosji, dlatego przywrócenie obszaru przebywającego pod jurysdykcją Kijowa, jest jednym z głównych założeń rosyjskiej polityki zagranicznej. Zestawiając ze sobą dwie perspektywy – amerykańską oraz rosyjską – wyłania się obraz, wskazujący, iż zarówno dla Waszyngtonu, jak i Moskwy państwo ukraińskie jest bardzo istotnym elementem w grze o strefy wpływów w regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Warto więc zastanowić się nad tym problemem patrząc przez pryzmat odradzających się na nowo po okresie zimnej wojnie geopolitycznych rozgrywek pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a Federacją Rosyjską. Podstawowym narzędziem w tej rywalizacji wykorzystywanym przez Moskwę jest wojna hybrydowa, bądź też określając inaczej – wojna asymetryczna. Jest ona wykorzystywana przez władze na Kremlu jako czynnik destabilizujący sytuację nie tylko na obszarze poradzieckim, lecz także w całej Europie zarówno Środkowo-Wschodniej, jak i Zachodniej. W związku z tym główną hipotezę badawczą niniejszych rozważań należy sformułować w następujący sposób – wojna hybrydowa wykorzystywana przez Federację Rosyjską jako instrument destabilizujący sytuację na Ukrainie, jest również narzędziem w geopolitycznej rywalizacji Moskwy z Waszyngtonem.

Pytania, które należałoby zadać w nawiązaniu do tak postawionej hipotezy, powinny dotyczyć tego, jakie są główne przejawy wykorzystywania wojny hybrydowej na Ukrainie? Jak przekłada się to na wizerunek Federacji Rosyjskiej w świecie? Z jakimi konsekwencjami powinna się liczyć Moskwa w związku z geopolityczną rywalizacją z Zachodem o terytorium niepodległej Ukrainy?

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie określonego poglądu, odwołującego się do geopolitycznej perspektywy wykorzystywania przez Rosję wojny hybrydowej na wschodzie państwa ukraińskiego. Zrozumienie tego zja-

⁹ M. Olchawa, *Imperialna Rozgrywka. Ukraina w geopolitycznej strategii Stanów Zjednoczonych*, Kraków 2009, ss. 14-15.

¹⁰ I. Prizel, *Ethnicity and Foreign Policy in Ukraine*, [w:] *National Identity and Ethnicity in Russia and the New States of Eurasia*, Armonk 1994, ss. 117-118.

wiska wymaga nakreślenia ram teoretycznych, dlatego w dalszej części rozważań zostaną przywołane konstytutywne założenia geopolityki z uwzględnieniem stanowisk klasycznych twórców tej dyscypliny oraz założenia dotyczące zjawiska wojny hybrydowej jako narzędzia destabilizującego sfery polityki, gospodarki, bezpieczeństwa oraz kultury. Teoretyczne konstelacje zostaną wykorzystane w celu sformułowania głównych wątków odnoszących się do wojny hybrydowej na wschodzie Ukrainy oraz jej geopolitycznego kontekstu. Stworzy to podstawy do wystosowania konkretnych odpowiedzi na postawione powyżej pytania badawcze.

W związku z tym, iż niniejsze rozważania stanowią złożoną strukturalnie całość, w pracy zostało wykorzystano wiele metod właściwych dla nauk społecznych – metody porównawcza, studium przypadku, analiza historyczna, analiza treści, jak również analiza i krytyka piśmiennictwa oraz źródeł internetowych¹¹.

Teoretyczne założenia współczesnej geopolityki

Rozważania dotyczące geopolityki warto rozpocząć od przedstawienia krótkiego zarysu historycznego rozwoju danej dyscypliny. Retrospekcja posłuży zilustrowaniu głównych kierunków rozwoju tego pojęcia. Filarem, na którym opiera się geopolityka od momentu jej powstania w XIX wieku¹² jest związek pomiędzy geografiami a polityką. Połączenie tych słów w jedną całość stanowi istotę pojęcia geopolityka, bowiem wtenczas, kiedy geografia określa obraz tego, jak przestrzeń wpływa na państwo, bądź też mówiąc inaczej, jak przestrzeń wchłania państwo, to geopolityka skupia swoją uwagę na tym, jak państwo przezwycięża warunki i prawa określone przez przestrzeń i wykorzystuje ją do realizacji swoich celów¹³.

¹¹ Vide: E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, przeł. W. Betkiewicz i in., Warszawa 2004.

¹² Koniec XIX w. jest uważany za początek rozwoju geopolityki jako dyscypliny wykorzystywanej przez państwa w celu realizacji strategicznych celów. Warto jednak pamiętać o tym, że już w Starożytności pojawiały się prace łączące sfery polityczne i przestrzenne. Klasycy myśliciele, wśród których warto wymienić Herodota, Tukidydesa, jak również Strabona, odwoływali się do pojęć geograficznych w kontekście rozważań politycznych. Stanowi to egzemplifikację tego, iż geopolityka była obecna w kreowaniu polityk państwowych już od dawna. Występowała jednak w tej roli pod inną nazwą oraz nie miała ukształtowanego charakteru konceptualnego.

¹³ A. S. Turgajew, *Gieopolitika*, Sankt Petersburg 2004, ss. 19-21.

Pojęcie „geopolityka” wprowadził do powszechnego użytku w końcu XIX wieku szwedzki badacz Rudolf Kjellen¹⁴. Stanowiło to precedens, z którym ówczesna nauka nie miała do czynienia. Geopolityka weszła w kanon rozważań dotyczących kreowania polityki poszczególnych państw. Obok R. Kjellena na początku XX wieku za prekursorów geopolityki można uważać niemieckiego badacza Ernsta Kappa, który jako pierwszy przedstawił definicję przestrzeni jako czynnika niezbędnego do życia dla danej społeczności, oraz Friedricha Ratzela, który uważany jest za twórcę niemieckiej geopolityki obejmującej między innymi teorie Seemacht, jak również Mitteleurope, stanowiące podstawę niemieckich planów strategicznych zarówno przez rok 1914, jak i rok 1939¹⁵.

Mimo pojawienia się w publicznym użytku pojęcia geopolityka, E. Kapp, F. Ratzel oraz twórca tego pojęcia R. Kjellen, nadal przychylni byli korzystac z określenia geografia polityczna. Podstawą ich badań było jednostkowe państwo i jego właściwości. Przedmiotem zaś uczyniono zdolność tego państwa do przetrwania w walce o istnienie we wrogim środowisku, które to państwo otacza¹⁶. Analizą oraz interpretacją układu państwo-środowisko (określane również jako przestrzeń) ze wszystkimi politycznymi konotacjami według wspomnianych badaczy miała się zajmować geografia polityczna¹⁷. Mimo tak skonstruowanej zależności pojęciowej, określenie geopolityka nie traciło na znaczeniu. Kształt współczesnej geopolityki zawdzięczamy z kolei kilku badaczom, którzy w różnym czasie, ale uzupełniając się nawzajem, wygłosili dwie fundamentalne koncepcje geopolityczne – koncepcje Heartlandu oraz Rimlandu. Istotnym z punktu widzenia niniejszej pracy jest fakt, iż owe koncepcje odwołują się przede wszystkim do obszaru Eurazji. Po raz pierwszy teorię Heartlandu w 1904 r. ogłosił wybitny brytyjski geograf Halford Mackinder podczas wystąpienia w londyńskim Royal Geographical Society. W swojej koncepcji przedstawił Eurazję jako najważniejszą część świata. Współcześnie wskazany przez H. Mackindera obszar obejmuje większą część obecnej Federacji Rosyjskiej oraz Europę Środkowo-Wschodnią. Wygłosił również prawo zależności geopolitycznej, głoszące, iż „ten kto panuje nad Heartlandem, panuje nad Eurazją, a ten,

¹⁴ L. Moczulski, *Geopolityka. Potęga w czasie i przestrzeni*, Warszawa 2000, ss. 7-8.

¹⁵ *Ibidem*, ss. 8-9.

¹⁶ Istotny wpływ na kierunek badań F. Ratzela, E. Knappa i R. Kjellena wywarły nauki przyrodnicze, a w szczególności teoria Charlesa Darwina.

¹⁷ L. Moczulski, *op. cit.*, s. 11.

kto panuje nad Eurazją, panuje nad światem”¹⁸. H. Mackinder stworzył jednocześnie pewnego rodzaju model geopolityczny świata, w centrum którego była „światowa wyspa”, czyli Eurazja.

Koncepcję Heartlandu H. Mackindera uzupełnił inny wybitny badacz, tym razem pochodzący ze Stanów Zjednoczonych, Nicolas Spykman. W latach 40. stworzył on teorie Rimlandu, czyli pasma wybrzeży otaczającego Heartland. Według N. Spykmana obejmuje on Europę oraz południe kontynentu azjatyckiego. Według jego przekonań, „ten, kto panuje nad pasmem Rimlandu, panuje nad Eurazją, a kto panuje nad Eurazją, ten panuje nad światem”¹⁹.

Koncepcje Heartlandu oraz Rimlandu mają swoje odzwierciedlenie we współczesnej światowej polityce. Okres zimnej wojny, czyli permanentna rywalizacja w drugiej połowie XX wieku pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a Związkiem Radzieckim, stanowi egzemplifikację zastosowania w praktyce wyżej wspomnianych koncepcji. George Kennan, ówczesny ambasador Stanów Zjednoczonych w Moskwie w 1947 r. wyraził główne cele amerykańskiej polityki zagranicznej. Podstawowym zadaniem Washingtonu na arenie międzynarodowej było realizowane polityki „powstrzymywania” ekspansjonistycznej polityki Związku Radzieckiego oparte na ideologii komunizmu²⁰. Zestawiając koncepcję Rimlandu z proponowaną przez G. Kennana koncepcją powstrzymywania, Stany Zjednoczone starały się za wszelką cenę nie dopuścić Związku Radzieckiego do wejścia w strefę przygraniczną, czyli w strefę Rimlandu. Opanowanie tej strefy przyczyniłoby się do objęcia przez Związek Radziecki kontroli nad Eurazją.

Podział Berlina a wraz z tym i Niemiec na dwie części, czego przejawem był słynny „mur berliński”, konflikt na Bliskim Wschodzie, islamska rewolucja w Iranie, praska wiosna, wojna w Afganistanie oraz napięte relacje z komunistycznymi Chinami – to są tylko niektóre punkty zapalne, które stanowiły przejaw permanentnej rywalizacji między Waszyngtonem a Moskwą w drugiej połowie XX wieku. Wydarzenia te ukształtowały w dużej mierze układ geopolityczny współczesnego świata, z którym mamy do czynienia po dziś dzień. Geografia owej rywalizacji nie pozostawia zbędnych złudzeń, bowiem państwa, w których dochodziło do konfliktu leżą w strefie „spykmanowskiego” Rimlandu – Niemcy (NRD), Czechosłowacja, Afganistan, Iran, czy też Chiny – są państwami stanowiącymi przysłowiową strefę graniczną. Rozpad Związku Radzieckiego był bardzo istotnym z punktu widzenia geopolityki wydarzeniem.

¹⁸ H. J. Mackinder, *Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstructions*, Washington 1996, ss. 241-250.

¹⁹ A. G. Dugin, *Osnowygieopolitiki*, Moskwa 2000, ss. 14-17.

²⁰ Vide: G. F. Kennan, *American Diplomacy: 1900-1950*, Chicago 1951.

W 1991 r. okazało się, że Stany Zjednoczone wraz ze swoją liberalną, demokratyczną polityką, zostały osamotnione w światowej rywalizacji. Wybitny amerykański politolog Francis Fukuyama w swojej słynnej książce *Koniec historii i ostatni człowiek* ogłosił tezę o rozpadzie zimnowojennego układu oraz bipolarności świata²¹.

Rosja potrzebowała oddechu, bowiem „wysięg zbrojeń” oraz geopolityczna rywalizacja ze Stanami Zjednoczonymi doprowadziły do kryzysu politycznego oraz gospodarczego wewnątrz państwa. Radykalna zmiana rozwoju państwa nastąpiła wraz z przyjściem do władzy Władimira Putina. Były oficer KGB, który swoją karierę zaczynał jako agent Związku Radzieckiego w NRD, a następnie przy wsparciu wpływowego wówczas mera Sankt Petersburga Anatolija Sobczaka, dostał się na szczyt władzy, zastępując na stanowisku głowy państwa Borysa Jelcyna²². Wtenczas geopolityka w Rosji zaczęła odgrywać coraz większe znaczenie, zwłaszcza w kontekście budowania relacji z Zachodem. Polski analityk wojskowy i polityczny Krzysztof Boruc wyraził zdanie, iż „marzeniem Władimira Putina jest odbudowa byłego Związku Radzieckiego”²³, lecz jak zaznaczył „zdaje on sobie sprawę, że nie jest to możliwe w granicach sprzed 1991 r., zwracając szczególną uwagę na obecność w ZSRR państw bałtyckich. Natomiast Białoruś, Ukraina, Armenia, Kazachstan, Turkmenistan oraz Tadżykistan będą w taki czy inny sposób wchłonięte, ale może to przybrać różną formę”²⁴.

Osobą nadającą kształt rosyjskiej geopolityce oraz prekursorem ideologii propagującej koncepcję „eurazjanizmu”²⁵ jest profesor Moskiewskiego Uniwersytetu Aleksander Dugin. Jest to człowiek z najbliższego otoczenia Władimira Putina, częstokroć określany jako „nieformalny doradca” prezydenta Rosji.

Aleksander Dugin w 1997 r. wydał fundamentalne dzieło, które ukształtowało współczesną geopolitykę Federacji Rosyjskiej – *Podstawy geopolityki*. W tym samym czasie w Stanach Zjednoczonych Zbigniew Brzeziński publikuje swoje dzieło zatytułowane *Wielka szachownica*. Obydwie książki stają się

²¹ Vide: F. Fukuyama, *Koniec historii i ostatni człowiek*, Kraków 2009.

²² T. Święchowicz, *Imperium zła. Reaktywacja*, Łódź 2014, ss.43-51.

²³ *Ibidem*, s. 16.

²⁴ *Ibidem*, ss. 16-18.

²⁵ Rosja zajmuje większą część Eurazji, która nie dzieli się między dwa kontynenty. W związku z tym koncepcja eurazjanizmu przedstawia naród w stosunku do przestrzeni. Teoretykiem rosyjskiego eurazjanizmu jest wybitny rosyjski geopolityk Piotr Sawicki, który w swojej pracy „Kontynent Eurazja” wydanej w Moskwie w 1997 r. przedstawił główne założenia owej koncepcji.

istotnym czynnikiem wpływającym na kreowanie się państwowych polityki odpowiednio Federacji Rosyjskiej oraz Stanów Zjednoczonych. Łączy je jedna perspektywa, a mianowicie patrzenie na Eurazję jako na miejsce, gdzie będzie się rozgrywała geopolityczna przyszłość świata. Ta wielka „euroazjatycka szachownica” w pracy zarówno Z. Brzezińskiego, jak i A. Dugina, jest pokazywana jako najważniejszy kontynent, na którym będzie się toczyła walka o światową hegemonię. Mimo owej wspólnej perspektywy patrzenia na świat, jako wielką „geopolityczną szachownicę” między dwiema pracami wybitnych przedstawicieli geopolityki istniała fundamentalna różnica. Polegająca ona na wyeksponowaniu dwóch zdecydowanie różniących się od siebie wizji pozimnowojennego kształtu świata. Jeśli Stany Zjednoczone w tym kontekście podążają drogą pokojowego narzucania światu swojej ideologii, to Federacja Rosyjska swoją odradzającą się ekspansjonistyczną politykę opiera na czynnościach destabilizujących państwa znajdujące się w jej sferze zainteresowań.

Z. Brzeziński oraz A. Dugin oparli swoje rozważania na dorobku klasycznej geopolityki. Dlatego współcześnie na nowo odradza się koncepcja Rimlandu oraz Heartlandu, których główni prekursorzy – H. Mackinder oraz N. Spykman, jak również dwójka innych wybitnych badaczy dziedziny geopolityki Alfred Mahan i Karl Haushofer – zaczynają być inaczej interpretowani i rozumiani. Odwołując się do klasycznych przedstawicieli geopolityki warto wspomnieć chociażby wysłanie H. Mackindera jako wysokiego brytyjskiego komisarza na południe Rosji podczas wojny domowej w 1921 r. w celu wsparcia antybolszewickich sił, którymi kierował generał Anton Denikin. Jego wskazówki dotyczące prowadzenia polityki wobec bolszewików oraz wytyczne strategicznego ukształtowania tej części świata stanowiły podstawę książki *Democratic Ideals and Reality*, którą po raz pierwszy opublikował w 1942 r. H. Mackinder jako brytyjski wysłannik uzgodnił z generałem A. Denikinym, iż od Rosją mają zostać odłączone zachodnie rejony oraz część terytoriów na południu. Celem takiego posunięcia miało być utworzenie z tym ziem „strefy buforowej”. Koncepcja ta została zaakceptowana i funkcjonuje po dziś dzień. Odwoływał się do niej chociażby Rober Kagan, wybitny amerykański geopolityk. W swojej książce *Powrót historii i koniec marzeń* wskazał obrzeża Rimlandu jako sferę, gdzie odradza się współczesna geopolityka. Postawił również tezę, iż na tym obszarze dojdzie do zetknięcia się interesów z jednej strony Stanów Zjednoczonych, z drugiej zaś – Federacji Rosyjskiej²⁶. Zgodnie z teorią R. Kagana, opartą na wcześniejszym wywodzie H. Mackindera, koncepcja „państw buforowych” obejmowała swoim zasięgiem Białoruś, Ukrainę, Południową Rosję, Dagestan (obejmujący Kaukaz północny), Armenię, Azerbejdżan oraz

²⁶ Zob. szerzej, R. Kagan, *Powrót historii i koniec marzeń*, Poznań 2009.

Gruzję. Miały to być bardzo słabe państwa, których istnienie zależałoby od interesów geopolitycznych ich potężniejszych sąsiadów²⁷.

Oparcie się na klasycznej geopolityce nie przeszkodziło Z. Brzezińskiemu oraz A. Duginowi wprowadzić nowe konceptualne rozwiązania niektórych problemów. Z koncepcji A. Dugina wynika chociażby tzw. „dychotomia pojęciowa”. W swojej książce *Ukraina. Moja wojna. Dziennik geopolityczny* rosyjski geopolityk wskazuje na różnice w interpretacji pojęć, takich jak między innymi separatyzm, prawa człowieka, legitymizacja, demokracja, wolność słowa, wolność mediów, dyktatura, faszyzm, multikulturalizm, rewolucja. Dychotomia pojęciowa A. Dugina polega na tym, iż każde w wymienionych zjawisk w zależności od strony narracji jest rozumiane inaczej. Tak na przykład słowo „separatyzm” według Stanów Zjednoczonych oraz państw NATO jest prawem do samostanowienia, samodecydowania, natomiast w tym samym kontekście to słowo dla państw takich, jak Rosja czy też Chiny jest interpretowane jako naruszenie integralności terytorialnej. Jeśli na przykład sytuacja w Kosowo przez Stany Zjednoczone była traktowana jako prawa narodu do samostanowienia, to przez Rosję była ona interpretowana jako przejaw separatyzmu. Podobnie została przyjęta wojna w Czeczenii, bowiem Moskwa odebrała ją jako walkę separatystyczną, natomiast przez Waszyngton był to przejaw walki o niepodległość państwową Czeczenów. Odwrotna zaś sytuacja złożyła się podczas wojny w Gruzji w 2008 r., gdyż dla Rosji była to walka o niepodległość Osetyńczyków oraz Abchazów, z kolei dla Stanów Zjednoczonych był to przejaw separatyzmu i pogwałcenie prawa międzynarodowego. Na Ukrainie w 2014 r. owa dychotomia pojęciowa również znalazła zastosowanie. Aneksja Krymu, utworzenie na wschodzie państwa Donieckiej oraz Ługańskiej Republik przez Stany Zjednoczone zostało zinterpretowane jako przejaw separatyzmu, natomiast dla Rosji – to przejaw walki o samostanowienie ludności zamieszkującej wschodnie regiony Ukrainy²⁸.

Współcześnie rosyjska geopolityka, przeżywająca odrodzenie, skierowana na walkę o hegemonię światową nie stanowiłaby naszego zainteresowania, gdyby nie fakt, iż państwa, o kontrolę nad którymi walczy dzisiaj Rosja, są państwami Europy Środkowo-Wschodniej. Szczególnym przypadkiem owej walki, który cały czas towarzyszy nam w tle, jest kwestia Ukrainy. Odwołując się do wspomnianej już niejednokrotnie książki A. Dugina *Podstawy geopolityki* warto zaznaczyć, iż Ukraina w niej jest opisana jako obszar, który stanowi

²⁷ A. G. Dugin, *op. cit.*, ss. 316-322.

²⁸ A. G. Dugin, *Ukraina: moja wojna. Geopoliticeskij dniewnik*, Moskwa 2015, ss. 68-73.

potencjalne zagrożenie dla interesów rosyjskiej geopolityki²⁹. Istotnym w tym kontekście jest zainteresowanie Rosji wybrzeżem Morza Czarnego oraz półwyspem krymskim. A. Dugin twierdzi, iż podstawowym zadaniem Moskwy jest samodzielna kontrola nad wybrzeżem czarnomorskim. Stąd tak istotnym z punktu widzenia Rosji była aneksja Krymu. Nie tylko powrót odwiecznie rosyjskiej ziemi, jak twierdzi W. Putin, lecz przede wszystkim kontrola Floty Czarnomorskiej, a przez to kontrola akwenu Morza Czarnego. Daje to możliwość Rosjanom do bezpośredniego zbliżenia się do granic państw Północnoatlantyckiego. Stosunek A. Dugina do Ukrainy najlepiej odzwierciedlają słowa wypowiedziane podczas wywiadu udzielonego Grzegorzowi Górnemu dla polskiego portalu Fronda w 1998 r. w Moskwie. A. Dugin wówczas powiedział: „Rosja w swoim geopolitycznym oraz sakralno-geograficznym rozwoju nie jest zainteresowana w istnieniu niepodległego państwa polskiego z żadnej formie. Nie jest też zainteresowana istnieniem Ukrainy. Nie dlatego, że nie lubimy Polaków czy Ukraińców, ale dlatego, że takie są prawa geografii sakralnej i geopolityki”³⁰.

Wynika stąd, iż niepodległa Ukraina stanowi przeszkodę dla Federacji Rosyjskiej w realizacji jej geopolitycznych planów. Dlatego, jak twierdzi A. Dugin, zasadniczym celem jest podział Ukrainy na kilka części. Stanowi to niewątpliwie dobitną egzemplifikację współczesnych wydarzeń na Ukrainie, zwłaszcza w kontekście aneksji Krymu oraz wojny na wschodzie Ukrainy.

Wojna hybrydowa jako narzędzie realizacji geopolitycznych celów Federacji Rosyjskiej

Współczesne konflikty zbrojne podlegają zmianie wraz ze zmianą środowiska społecznego w którym powstają³¹. Klasyczne „clauswitzowskie” pojęcie wojny odsuwa się na drugi plan, bowiem coraz większego znaczenia nabierają wojny wewnętrzpaństwowe, prowadzone przez niepaństwowe podmioty, a ich przebieg jest częstokroć oparty na pojedynczych wypadach wojskowych bądź też sprowadzany do stanu walki partyzanckiej. Dzisiejsze konflikty nie są prowadzone zgodnie z przyjętymi regułami, tak, jak było to kiedyś. Nie istnieje

²⁹ A. G. Dugin, *Osnovy geopolitiki...*, ss. 383-386.

³⁰ G. Górny, *Rosja nie jest zainteresowana istnieniem niepodległego państwa polskiego*, Fronda, 14.06.2014, <<http://www.frona.pl/a/rosja-nie-jest-zainteresowana-istnieniem-niepodleglego-panstwa-polskiego,38493.html>> (30.06.2018).

³¹ M. Pietraś, *Wojna hybrydowa Rosji na wschodzie Ukrainy w kontekście współczesnych stosunków międzynarodowych*, [w:] *Wojna hybrydowa Rosji przeciwko Ukrainie w latach 2014-2016*, red. W. Baluk, M. Doroszko, Lublin 2017, s. 13.

moment ogłoszenia wojny, pojęcie bitwy rozstrzygającej oraz procesu podpisania paktu kończącego działania wojenne. Charakterystyką współczesnych konfliktów jest nieokreśloność oraz hybrydowość. Czym więc jest nowa wojna, albo odwołując się do popularnego w dzisiejszych czasach określenia tego zjawiska – wojna hybrydowa?

Pojęcie „wojny hybrydowej” zostało wprowadzone do użytku po raz pierwszy w 2007 r. przez amerykańskiego badacza Franka Hoffmana w kontekście konfliktu między Izraelem a Hezbollahem w Libanie w 2006 r. II wojna libańska, jak określa to wydarzenie Izrael, była krótkim, bowiem trwającym kilka tygodni, zjawiskiem intensywnych walk, po których nastąpił względny spokój. Walki izraelsko-libańskie są prowadzone permanentnie od I wojny izraelsko-arabskiej, która miała miejsce w latach 1948-1949, przerwami względnego spokoju³².

Cechą charakterystyczną nowych wojen stała się asymetryczność. Na pojęcie to składa się cały szereg czynników, wśród których warto wymienić różnice motywacyjne wojujących stron, intensywność prowadzonych walk, czy też zmienność wykorzystywanych metod walki. Szczególnie istotne w tym kontekście jest to, iż walki są prowadzone wewnątrz państw, wtedy jak konflikty międzynarodowe na ich tle praktycznie zanikają³³. Motywy konfliktu opierają się wówczas na różnicach tożsamości etnicznej grupy, a nie na chęciach ekspansjonistycznych silniejszych państw w stosunku do słabszych. Uczestnikami konfliktów stają się nie zmilitaryzowane ugrupowania wojujące pod szyldem określonego państwa, lecz niepaństwowe podmioty, które często wykorzystują wojny do osiągnięcia korzyści materialnych³⁴.

Konflikt na wschodzie Ukrainy, który trwa od 2014 r. jest w kontekście wojen hybrydowych specyficznym zjawiskiem. Z jednej strony jest to konflikt wewnątrz państwa ukraińskiego, w który zgodnie z twierdzeniami Moskwy, są zaangażowani mieszkańcy wschodnich regionów Ukrainy, który można byłoby potraktować jako walkę separatystyczną o samostanowienie narodu Donbasu³⁵, natomiast z drugiej – istnieje wiele wskazań, aby traktować wojnę na wschodzie państwa ukraińskiego jako realizację ekspansjonistycznej polityki Federacji Rosyjskiej.

³² F. Hoffman, *Conflict in the 21st Century. The Rise of the Hybrid Wars*, Arlington 2007, ss. 23-28.

³³ H. Munkler, *Wojny naszych czasów*, przeł. K. Matuszek, Kraków 2004, ss. 17-21.

³⁴ *Ibidem*, s. 26.

³⁵ W tym miejscu przejawia się dychotomia pojęciowa, która została wspomniana w niniejszej pracy w kontekście rozważań dotyczących koncepcji geopolitycznych A. Dugina.

Wojnę na Donbasie określono jako walka separatystyczna. Jest to wygodna konceptualizacja walki zwłaszcza dla Federacji Rosyjskiej. Ogólnie rzecz ujmując pojęcie to można określić jako dążenie do samodzielnego decydowania o swoich losach w ramach autonomii lub własnego separatystycznego państwa³⁶. Innym zaś rozumieniem może być secesja, czyli próba oderwania części terytorium państwa narodowego w celu stworzenia nowego państwa. W sytuacji, kiedy dążenia separatystyczne zostaną uwieńczone sukcesem, państwo macierzyste nie traci swojej tożsamości, lecz zostaje okrojone terytorialnie. Z kolei państwo separatystyczne jest nowym podmiotem na arenie międzynarodowej³⁷. Zatem separatyzm to dążenie grupy etnicznej (narodowości) do autonomii własnego regionu integralnego w ramach państwa narodowego lub oderwania tego regionu od państwa macierzystego i utworzenie własnego państwa, względnie zjednoczenia z macierzą w celu zapewnienia przetrwania odrębnej tożsamości oraz zagwarantowania realizacji swoich interesów politycznych, gospodarczych, jak również kulturowych³⁸.

Istnieją różne rodzaje tego zjawiska, co powoduje trudności interpretacyjne, bowiem na różnych etapach rozwoju świadomości tożsamościowej oraz poczynań separatystycznych, dążenia grupowe mogą w radykalny sposób między sobą się różnić, bowiem najpierw mogą to być dążenia autonomiczne, następnie zaś – niepodległościowe.

Problemowym jest jednak celowość walki separatystycznej. Chodzi mianowicie o to, że powstanie nowego państwa separatystycznego kosztem terytorium państwa poprzednio macierzystego wywołuje zdecydowanie mniej zamieszania na arenie międzynarodowej, niż powstanie owego państwa i przyłączenie się go do nowej macierzy. W praktyce bowiem może to oznaczać zakamuflowaną agresję jednego państwa przeciwko innemu. Zatem samostanowienie państwa separatystycznego byłoby wykorzystane w celu przywłaszczenia terytorium innego kraju. W związku z tym społeczność międzynarodowa często nie zgadza się na tego rodzaju poczynania wystosowując wobec podmiotu zamierzającego przyłączyć do swojego terytorium nowopowstałe państwo kary w postaci wykluczenia ze środowiska międzynarodowego, czy też nakładając na ten podmiot sankcje.

Zatem odwołując się do powyższych rozważań wyłania się stwierdzenie, iż wojnę na wschodzie Ukrainy nie można zaliczyć do jednego szeregu z wojną

³⁶ K. Czubocho, *Separatyzm etniczny w dobie praw człowieka – nowe wyzwanie dla państwa narodowego i społeczności międzynarodowej*, Toruń 2012, 18-19.

³⁷ M. G. Cohen, *Introduction* [w:] *Secession: International Law Perspective*, (red.) M. G. Cohen, Cambridge 2006, s. 2.

³⁸ K. Czubocho, *op. cit.*, ss. 21-22.

hybrydową w klasycznej postaci. Istnieje wiele przesłanek, aby mówić o tym, że konflikt rosyjsko-ukraiński jest instrumentalnie wykorzystywany przez Moskwę, aby osiągnąć główny cel geopolityczny, jakim jest odbudowa dawnego imperium radzieckiego.

Konflikt na linii Kijów-Moskwa przybrał w swoim wymiarze wyjątkowych cech. Jedną z nich jest fasada legalności podejmowanych działań. Pod pozorem pomocy humanitarnej, czy też wsparcia politycznego i gospodarczego, Rosja angażuje się w konflikt, który tak naprawdę sama wywołała. Inną zaś sprawą jest obecność regularnych wojsk rosyjskich na wschodzie Ukrainy. Moskwa zaprzecza takim doniesieniom ze strony Kijowa, ubierając to pod szyld ćwiczeń wojskowych, czy też bez żadnych skrępowań nie przyznaje się do swojej obecności na Donbasie. Przejawem kamuflowania swojego zaangażowania przy aneksji Krymu oraz w wojnę na wschodzie państwa ukraińskiego jest wysyłanie żołnierzy bez żadnych oznaczeń państwowych – tzw. „zielonych ludziów”. Innym zaś przejawem aktywnego uczestnictwa Federacji Rosyjskiej na wschodzie Ukrainy jest wykorzystywanie lokalnych struktur paramilitarnych do walki przeciwko państwu ukraińskiemu. Działania wojenne nie są jedynym poziomem zaangażowania Rosji w konflikcie, innym zaś poziomem tej aktywności jest wojna propagandowa skierowana do środowiska międzynarodowego za pośrednictwem w głównej mierze stacji telewizyjnej Russia Today³⁹.

Wspomniany w niniejszej pracy A. Dugin jest nie tylko geopolitykiem oraz teoretykiem wojenny, jest on także wybitnym znawcą dziedziny wojen informacyjnych. Oprócz A. Dugina na gruncie rosyjskim postacią nie mniej ważną jeśli chodzi o prowadzenie walki informacyjnej jest Igor Panarin. Zaimplementowali oni w rosyjską sferę informacyjną amerykańską koncepcję wojen sieciowych. Głównym założeniem owej polityki jest oddziaływanie informacyjne nie tylko na własne społeczeństwo, a przede wszystkim na ludność potencjalnie wrogich państw⁴⁰. Czymże jest prowadzona po dziś dzień wojna informacyjna na wschodzie Ukrainy. Wpływ rosyjskich kanałów informacyjnych odgrywa istotną rolę w procesie dezinformacji oraz dezorganizacji ludności zamieszkującej wschodnią część Ukrainy. Wykorzystuje się przy tym metodę polegającą na oddziaływaniu na społeczeństwo swojego państwa, ale także na ludność państwa potencjalnie wrogiego, która zakłada takie modelowanie percepcji, aby owy potencjalny wróg przyjmował interesy mu proponowane jako swoje. Wykorzystywane są w tym celu wszystkie możliwe narzędzia, takie jak – platformy medialne oraz klasyczne działania służb specjalnych. Agencja

³⁹ M. Pietraś, *op. cit.*, ss. 27-28.

⁴⁰ A. G. Dugin, *Ukraina...*, ss. 214-215.

wpływów, bowiem tak można określić ten rodzaj aktywności, realizowana poprzez dziennikarzy, naukowców liderów opinii, którzy są przede wszystkim emiterami poglądów konkretnego państwa⁴¹.

Z kolei ostatnią cechą wyróżniającą wojnę Rosji przeciwko Ukrainie jest brak konsolidacji politycznej wewnątrz państwa. Taka sytuacja sprzyjała rozpowszechnieniu się poglądów prorosyjskich, zwłaszcza na południu i wschodzie państwa. Ukształtowały się wówczas silne prorosyjskie struktury, które miały na celu doprowadzić do rozerwania więzi między poszczególnymi regionami państwa ukraińskiego i ułatwić przejęcie kontroli politycznej w tych regionach przez zaprzyjaźnione z Moskwą osoby. W ramach zilustrowania przywołanych treści na konkretnym przykładzie warto spojrzeć na sytuację polityczną na półwyspie krymskim przed aneksją. Od 2008 r. na półwyspie funkcjonowała prorosyjska partia Russkoje Jedinstwo (Zjednoczenie Rosyjskie), która gromadziła w swoich szeregach przedstawicieli Rosyjskiej Wspólnoty Krymu, która z kolei była częścią Międzynarodowej Rady Rosyjskich Obywateli utworzonej w 2002 r. na zlecenie Moskwy. Na czele Rosyjskiej Wspólnoty Krymu stał Siergiej Cekow, który po aneksji Krymu został wicemarszałkiem krymskiej Rady Państwowej, a następnie członkiem Rady Federacji⁴².

Russkoje Jedinstwo zrzeszała w swoich szeregach także przedstawicieli organizacji Sewastopol-Krym-Rosja. Członkowie tej wspólnoty w 2011 r. byli sądzeni przez władze w Kijowie za publiczne głoszenie postulatów przyłączenia Krymu do Rosji.

Sytuacja na wschodzie państwa odbywała się za bardzo podobnym scenariuszem. W 2005 r. na Donbasie była utworzona organizacja separatystyczna Doniecka Narodowa Republika, która została niemal natychmiast uznana przez władze w Kijowie jako organizacja terrorystyczna. Jej głównym celem było utworzenie republiki ze statusem autonomii w ramach państwa ukraińskiego. Działalność organizacji wstrzymano decyzją sądu w roku 2007. Natomiast już dwa lata później jej członkowie, którzy nie zerwali ze sobą kontaktów, zorganizowali kilka akcji protestacyjnych z hasłami federalizacji wschodnich regionów Ukrainy. Uczestnicy tych akcji ogłosili powstanie Niepodległego Federacyjnego Państwa Rosyjskiego obejmującego Ługański, Doniecki oraz Chersoński obwody. Członkowie owej organizacji nie dawali za przegraną, bowiem w 2012 r. otworzyli swoje przedstawicielstwo przy Euroazjatyckim Sojuszu Młodzieży w Moskwie. Ludzie związani z organizacją Doniecka Republika wspie-

⁴¹ D. Timczuk, Ju. Karin, K. Maszowiec', W. Gusarow, *Wtorgniennia w Ukrainu: chronika rosijs'koïagriesii*, Kijow 2016, ss. 207-217.

⁴² *Ibidem*, ss. 9-14.

rali Pawła Gubariowa, który w 2014 r. żądał przeprowadzenia referendum o nadanie statusu autonomii obwodowi Donieckiemu⁴³.

Wartym uwagi jest także obecność w szeregach ruchu separatystycznego na wschodzie Ukrainy przedstawicieli rosyjskiej partii Russkij Blok. Propagowała ona przede wszystkim hasła podziału terytorialnego państwa ukraińskiego. Partia ta była stworzona w tym samym celu, jak i Russkoje Jedinstwo na Krymie – dążenie do autonomii poprzez oddzielenie od Ukrainy. W skład partii Russkij Blok wchodził przedstawiciele Rosyjskiego Ruchu Ukrainy.

Funkcjonowanie wszystkich wyżej wymienionych ugrupowań zostało zabronione odpowiednią decyzją władz ukraińskich. Natomiast funkcjonują na Ukrainie również legalne ugrupowania polityczne, które wspierają federalizację państwa. Jednym z przykładów jest Słowiańska Partia. W swoim programie politycznym przedstawiła ona postulat o zażegnaniu kryzysu w państwie ukraińskim poprzez dołączenie do Towarzystwa państw wschodniosłowiańskich oraz sprzyjanie utworzeniu systemu państw słowiańskich na obszarze Europy Środkowo-Wschodniej. Warto zwrócić uwagę, iż lider owej partii Ołeksandr Łuzan w stosunku do władz w Kijowie używa określenia „junta”⁴⁴, a nieuznany przez społeczność międzynarodową referendum na Krymie, uważa za spektakularne zwycięstwo Rosji.

Zakończenie

R. Kagan, amerykański badacz stosunków międzynarodowych, twierdzi, iż Ukraina jest jednym z „państw buforowych”, terytorium którego ma znaczenie strategiczne w walce o dominację nad światem. Walka ta jest toczona pomiędzy Stanami Zjednoczonymi z jednej strony a Rosją z drugiej. Sekretarz Rosyjskiej Rady Bezpieczeństwa Nikołaj Patruszew w wywiadzie dla „Rossijskoj Gazety” nazwał obecną sytuację na arenie międzynarodowej „nową zimną wojną”⁴⁵. Z jego wypowiedzi wynika, iż Ukraina jest państwem, które potrzebuje pomocy a Rosja jako spadkobierczyni ówczesnego imperium radzieckiego, ma obowiązek pomagać krajom, które razem z nią tworzyły ten twór państwowy. N. Patru-

⁴³ S. Niemiricz, *Nowa wielika gra – iszachi, i poker*, ZN.UA, 22.06.2018, <https://dt.ua/internal/nova-velika-gra-i-shahi-i-poker-281379_.html> (30.06.2018).

⁴⁴ A. Łuzan, *Kijewskajachunta priznata – rasstriel na Madanie – dielo jeje ruk*, Regnum.ru, 14.10.2015, <https://regnum.ru/news/1990601.html?fbclid=IwAR1_DQ10xLe3L65cDh-tH4Tu3lj3JnCuAan8O_dSKEnGdzpN8Zwea-8-hoWY> (30.06.2018).

⁴⁵ I. Jegorow, *Wtorajacholodnaja, Rossyjskaja gazieta – Fiedieralnyj wypusk*, nr 6507 (235), 15.10.2014, <https://rg.ru/2014/10/15/patrushev.html?fbclid=IwAR3m9Itwcq8xmb-3uzBO4Ku_kSpjkAE0gOlkXyL93fuPNmYHUXJa6IpItdJw> (30.06.2018).

szew nie omieszkął obarczyć Stany Zjednoczone winą za kryzys polityczny, ekonomiczny oraz wojskowy na Ukrainie. Stwierdził on, iż gdyby nie Waszyngton z propagowaniem swoich liberalnych i demokratycznych ideałów, dzisiaj Ukraina nie byłaby w rozterce, wiedząc jaką drogą podążać.

Wypowiedź N. Patruszewa stanowi dobitny przykład rosyjskiej narracji antyamerykańskiej, która jest kierowana nie tylko do rosyjskich odbiorców, ale także za pośrednictwem rozległych kanałów informacyjnych, do odbiorców na całym świecie. Szerzenie propagandy tego rodzaju jest jednym z elementów strategii walki informacyjnej Federacji Rosyjskiej na arenie międzynarodowej. Walka informacyjna z kolei jest częścią wojny hybrydowej, wykorzystywanej przez Moskwę jako narzędzie do osiągnięcia strategicznych celów.

Specyficzny charakter tej wojny jest realizowany wobec państwa ukraińskiego. Współczesne zaangażowanie Rosji w konflikt na wschodzie Ukrainy przyniosło kres wielu złudzeniom, na których w końcu XX wieku, oparto optymistyczną, liberalno-demokratyczną wizję porządku międzynarodowego, zakładającą wspólnotę norm i interesów oraz partnerstwo w relacjach między państwowymi⁴⁶.

Moskwa, mimo krytyki środowiska międzynarodowego, realizuje swój ekspansjonistyczny plan wobec Ukrainy. Próba generalną przed rozpoczęciem działań na wschodzie państwa ukraińskiego była operacja wojskowa w Gruzji w 2008 r. Wówczas zauważono, iż Zachód mimo „miękkich” deklaracji o narzuceniu sankcji ekonomicznych oraz wystosowania dyplomatycznych not osądających takie posunięcie ze strony Rosji, nie zaangażował się militarnie w ten, jak się okazało krótkotrwały, ale bardzo istotny, konflikt.

Władimir Putin wybrał dogodny moment dla ataku na Ukrainę, bowiem państwo to znajdowało się w rozsypce po „rewolucji godności”, podczas której Ukraińcy wyrazili swoją niechęć wobec ówczesnego prezydenta Wiktora Janukowicza. W 2014 r. na Ukrainie nie było odpowiednich sił politycznych potrafiących wziąć sytuację w swoje ręce i pokierować państwem tak, aby nie dopuścić do konfliktu na wschodzie państwa. Słabość ukraińskiej elity politycznej, którą w większości stanowią zoligarchizowane klany, przejawiała się w braku zdecydowanych działań wobec rosyjskiego agresora. Nic więc dziwnego, że Rosja wykorzystując taki stan rzeczy pod pozorem pomocy rebeliantom zajęła część wschodnich regionów państwa ukraińskiego.

Moskwa współcześnie stworzyła rozbudowany system walki z Zachodem. Jednym z elementów tego układu jest wojna hybrydowa, będąca skutecznym narzędziem w ręku rosyjskich rządzących. Geopolityczna rozgrywka między

⁴⁶ R. Kupiecki, *Konflikt zbrojny na Ukrainie a bezpieczeństwo europejskiej*, „Zeszyty Naukowe AON”, nr 3/2015, ss. 9-10.

Moskwą a Waszyngtonem w dzisiejszych czasach jest zjawiskiem komentowanym na całym świecie. Jednakże reakcja niektórych podmiotów, zwłaszcza w Europie Zachodniej w tym zakresie jest wręcz zaskakująca. Istnienie oraz prężne funkcjonowanie tzw. „piątej kolumny Kremla” jest elementem geopolitycznej rozgrywki rosyjskiego przywódcy wobec Stanów Zjednoczonych⁴⁷. Dyplomacja, propaganda oraz surowce energetyczne – wydawać by się mogło zasadniczo różniące się od siebie elementy, ale wspólnie tworzą kartę przetargową Kremla w stosunkach z europejskimi państwami. Politycy niemieccy, węgierscy, słowaccy, austriaccy, czy też greccy są partnerami ekonomicznymi oraz politycznymi władz rosyjskich.

Geopolityczna rywalizacja między Waszyngtonem a Moskwą jest niczym innym, jak rywalizacją o dominację na świecie. Ukraina zaś w tej grze jest jedynie zasobem, o który współcześnie jest prowadzona walka.

BIBLIOGRAFIA:

- ✓ Babbie E., *Badania społeczne w praktyce*, przeł. W. Betkiewicz i in., Warszawa 2004
- ✓ Bugajski J., *Cold Peace: Russia's New Imperialism*, Westport 2004
- ✓ Cohen M. G., *Introduction [w:] Secession: International Law Perspective*, (red.) M. G. Cohen, Cambridge 2006
- ✓ Cohen W. S., *Remarks Prepared for Delivery by U. S. Secretary of Defense William S. Cohen Academy of the Armed Forces of Ukraine Kiev, Ukraine*, U. S. Department of Defense, 12.07.1997, <<http://archive.defense.gov/Releases/Release.aspx?ReleaseID=1347>> (30.06.2018)
- ✓ Czubocha K., *Separatyzm etniczny w dobie praw człowieka – nowe wyzwania dla państwa narodowego i społeczności międzynarodowej*, Toruń 2012
- ✓ Dugin A. G., *Gieopolitikapostmoderna. Wriemiena nowych impierij. Oczerki gieopolitiki XXI wieka*, Sankt-Petersburg 2007
- ✓ Dugin A. G., *Osnowygieopolitiki*, Moskwa 2000
- ✓ Dugin A. G., *Ukraina: moja wojna. Gieopoliticeskij dniownik*, Moskwa 2015

⁴⁷ A. G. Dugin, *Gieopolitikapostmoderna. Wriemiena nowych impierij. Oczerki gieopolitiki XXI wieka*, Sankt-Petersburg 2007, ss. 47-51.

- ✓ Ілларіонов А., *Доктрина Козырева. Несостоявшийся союз новой России Западом*, livejournal.com, 21.11.2012, <<https://aillarionov.livejournal.com/474040.html?fbclid=IwAR3qswHx4VK14b-BTWeq7GvojevLiRNoK6ai1CIJ5v8CKs-X0X18cquU0cdM>> (30.06.2018)
- ✓ Fukuyama F., *Koniec historii i ostatni człowiek*, Kraków 2009
- ✓ Górný G., *Rosja nie jest zainteresowana istnieniem niepodległego państwa polskiego*, Fronda, 14.06.2014, <<http://www.fronda.pl/a/rosja-nie-jest-zainteresowana-istnieniem-niepodleglego-panstwa-polskiego,38493.html>> (30.06.2018)
- ✓ Hoffman F., *Conflict in the 21th Century. The Rise of the Hybrid Wars*, Arlington 2007
- ✓ Jegorow I., *Wtorajacholodnaja, Rossyjskaja gazeta – Fiedieralnyj wy-pusk*, nr 6507 (235), 15.10.2014, <https://rg.ru/2014/10/15/patrushev.html?fbclid=IwAR3m9Itwcq8xmb3uzBO4Ku_kSpjkAE0gOlkXyL93fuPNmYHUXJa6IpItdJw> (30.06.2018)
- ✓ Kagan R., *Powrót historii i koniec marzeń*, Poznań 2009
- ✓ Kennan G. F., *American Diplomacy: 1900-1950*, Chicago 1951
- ✓ Kupiecki R., *Konflikt zbrojny na Ukrainie a bezpieczeństwo europejskiej*, „Zeszyty Naukowe AON”, nr 3/2015
- ✓ Łuzan A., *Kijewskajachunta priznała – rasstriel na Madanie – dzieło jeje ruk*, Regnum.ru, 14.10.2015, <https://regnum.ru/news/1990601.html?fbclid=IwAR1_DQ10xLe3L65cDhtH4Tu3lj3JnCuaan8O_dSKEnGdzpN8Zwea-8-hoWY> (30.06.2018)
- ✓ Mackinder H. J., *Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstructions*, Washington 1996
- ✓ Moczulski L., *Geopolityka. Potęga w czasie i przestrzeni*, Warszawa 2000
- ✓ Munkler H., *Wojny naszych czasów*, przeł. K. Matuszek, Kraków 2004
- ✓ Niemiricz S., *Nowa wielika gra – iszachi, i poker*, ZN.UA, 22.06.2018, <https://dt.ua/internal/nova-velika-gra-i-shahi-i-poker-281379_.html> (30.06.2018)
- ✓ Olchawa M., *Imperialna Rozgrywka. Ukraina w geopolitycznej strategii Stanów Zjednoczonych*, Kraków 2009
- ✓ Pietraś M., *Wojna hybrydowa Rosji na wschodzie Ukrainy w kontekście współczesnych stosunków międzynarodowych*, [w:] *Wojna hybrydowa Rosji przeciwko Ukrainie w latach 2014-2016*, red. W. Baluk, M. Doroszko, Lublin 2017

- ✓ Prizel I., *Ethnicity and Foreign Policy in Ukraine*, [w:] *National Identity and Ethnicity in Russia and the New States of Eurasia*, Armonk 1994
- ✓ Stent A. E., *America and Russia: Paradoxes of Partnership*, [w:] *Russia's Engagement with the West*, red. A. J. Motyl, B. A. Ruble, L. Shevtsova, Armonk 2005
- ✓ Święchowicz T., *Imperium zła. Reaktywacja*, Łódź 2014
- ✓ Timczuk D., Karin Ju., Maszowiec' K., Gusarow W., *Wtorgniennia w Ukrainu: chronika rosijs'koïagriesii*, Kijow 2016
- ✓ Turgajew A. S., *Gieopolitika*, Sankt Petersburg 2004
- ✓ Udalov V., *National Interests and Conflict Reduction*, [w:] *Cooperative Security. Reducing Third World Wars*, red. I. W. Zartman, V. A. Kremenyuk, Nowy Jork 1995